

ENVIROMENTÁLNA VÝCHOVA. ALE AKÁ?

Jan Činčera

Anna Bystrianská, učo 322 476

Enviromentálna výchova

- je jedným z prierezových tém Rámcového vzdelávacieho programu pre základné vzdelávanie
- nie je už chápaná ako podoblasť biológie, ale ako ozajstná prierezová oblasť, integrujúca v sebe zložku prírodovedeckú aj humanitnú
- logická otázka AKO NA ŇU? je zložitá , pri jej analýze vyvstane prinajmenšom 5 veľmi rozdielných odpovedí

Podľa Tbiliskej konferencie, každá z odpovedí

- odpovedá iným spôsobom, z trochu odlišných východísk a filozofií
- každá ponúka odlišný komplex prostriedkov a didaktických zásad
- ich zlúčiteľnosť do jedného univerzálneho modelu environmentálnej výchovy je problematická- až nemožná

Ekologická výchova

- ekologická výchova a environmentálna výchova sa často chápu ako synonymá
- pre model ekologickej výchovy je charakteristické heslo „Poznaj a chráň“
- kladie dôraz na poznanie prírody, a to jak porozumeniu základným ekologickým princípom, tak naučí jednotlivostiam- napríklad poznávanie druhov

Ekologická výchova je prevažne chápaná ako *doména biológie s ľahkým presahom do ostatných, najmä prírodovedných disciplín.*

Didaktika ekologickej výchovy využíva okrem klasických prednáškových foriem aj:

- vychádzky do prírody
- simulačné hry k porozumeniu ekologických princípov
- monitoring v prírode
- učiteľ je v pozícii authority, ktorá garantuje predávané znalosti

Modelovým projektom ekologickej výchovy je projekt WILD, má veľa silných stránok, no najdôležitejší je priamy kontakt s prírodou.

Ekologická výchova je i terčom kritiky.

Prieskumy (Soukup, 2001, s. 48-49) napríklad nedokázali koreláciu medzi respondentmi a ich enviromentálne priaznivým konaním.

Ekologická výchova :

- si pomerne málo všíma spoločenské javy, ktoré ho ovplyvňujú
- programy ekologickej výchovy mávajú často neutriedené, náhodne zoradené aktivity, ktoré oživujú hodiny biológie
- dôraz na jednotlivosti zaberá čas potrebný na porozumenie celku

Výchova o Zemi

Tento smer je v ČR stále neznámy. Jedná sa o špecifický smer enviromentálnej výchovy, spojený so zakladateľom Ústavu pre výchovu o Zemi, Stevom van Matre (1999).

Výchova o Zemi usiluje o zásadnú reformu ekologickej výchovy, ktorú podrobuje nemilosrdnej kritike. Podľa propagátorov tejto výchovy by mala byť :

- zameraná skôr než na *učenie sa k jednotlivostiam*, na porozumenie základným ekologickým princípom
- zameraná na *formovanie enviromentálne priaznivých postojov*

Oboje je zahrnuté do prepracovanej metodiky modelových programov.

Programy vychádzajú zo spojenia všetkých aktivít a prostredia s presne definovanými cieľmi , ich overovanie je behaviorálnymi metódami.

Silnou stránkou tejto výchovy je prepracovanosť ponúkaných programov, čo je zároveň aj jej Achillovou pätou a to z dôvodov:

- náročnosť kladená na strediská
- arogantná kritika ostatných prúdov EV zabraňuje jej rozšíreniu

Tvrdenia teoretikov tohto smeru neboli nikdy potvrdené

reprezentatívnym empirickým prieskumom z vonku (Eagles, 1999)

Híbkovo ekologická výchova

Táto výchova je *najproblematickejším prúdom* enviromentálnej výchovy.

Ide o pedagogické uchopenie híbkovej ekológie- filozofického prúdu enviromentálneho myslenia, ktoré si vyžaduje radikálne riešenie príčin enviromentálnej krízy a emocionálneho porozumenia potrieb iných živých tvorov.

Využíva prostriedky spojené s praktikami prírodných kultúr, uplatňuje si v nich rituály, meditácie a fantazijné cesty.

Niektoré aktivity híbkovo ekologickej výchovy sa dostali do programov stredísk ekologickej výchovy.

Híbkovo ekologická výchova sa stala inšpiračným zdrojom pre výchovu o Zemi a aj pre globálnu výchovu.

Globálna výchova

Je to smer, ktorý je niekedy chápaný ako prúd enviromentálnej výchovy, inokedy ako smer, ktorý naopak berie enviromentálnu výchovu ako jedno zo svojich tém.

Cieľom tejto výchovy je *reformovať školy v duchu výchovy k globálnej zodpovednosti* s využitím paiodocentrismu ako pedagogického východiska. (Pike a Selby, 1994)

Je realizovaná buď to infúziou temat a postupov do stávajúcich predmetov, alebo integráciou jednotlivých predmetov do spoločného tematického projektu.

- študenti by sa mali orientovať viac na porozumenie vzťahov ako pojmov
  - výchovné ciele neležia iba v rovine znalostí, ale postojov a jednaní
  - učiteľ je v roli facilitátora diskusie
  - na vyvolanie diskusie sa využívajú diskusné aktivity- simulačné hry
- V zahraničí prechádza globálna výchova ďalším vývojom.

V ČR je tendencia k väčšej radikalizácii- príklon k technikám hĺbkovej ekológie s dôrazom na ekologickosť prevádzky školy, v spojení s miestnou komunitou a vytváraní projektov.

V ČR je tendencia k väčšej radikalizácii- príklon k technikám hĺbkovej ekológie s dôrazom na ekologickosť prevádzky školy, v spojení s miestnou komunitou a vytváraní projektov.

Druhým zaujímavým impulzom pre globálnu výchovu sa stal smer kritického myslenia.

Silnou stránkou je *uplatniteľnosť naprieč celým školským kurikulumom a metodika pre vytváranie celoškolských projektov.*

Dôsledné uplatnenie v ČR kladie ale veľké nároky na zabehnutú prax, bežné podmienky v školách a prípravu učiteľov.

Globálna výchova je veľmi modernou podobou enviromentálnej výchovy .

Výchova k udržateľnosti

Je posledným smerom enviromentálnej výchovy, ktorý sa začal profilovať od druhej polovice deväťdesiatych rokov.

Pre túto výchovu je typický dôraz na „*skryté kurikulum*“

- školy samotné by svojou architektúrou, ekologickosťou, vnútornými pravidlami, vzťahom k okoliu mali byť konzistentné s myšlienkou trvalej udržateľnosti
- učiteľ je opäť facilitátor
- výchovné ciele sú stanovené iba v podobe orientačných smeroviek, ich napĺňovania je v rukách študentov
- v ČR zodpovedá podobnému prístupu napr. projekt SEVER „Škola pre udržateľný život“
- silnou stránkou tejto výchovy je *maximálne zapojenie a participácia študentov*
- predpokladom fungujúcej a samostatne sa riadiacej jednotky je rozvíjanie teamových kompetencií žiakov (projekt Adventure in the Classroom, Henton 1996)

Výchova / hledisko	Cíle	Role učitele/ instruktora	Role studenta	Prostředí	Prostředky
Ekologická	Předat znalosti o přírodě a jejím fungování	Odborná autorita	Příjemce informací	Učebna Příroda	Přednášky Jednoduché eko-hry na zopakování Monitoring Jednoduché hry v přírodě Exkurse, výlet
O Zemi	Porozumění ekologickým principům Formování vztahu k přírodě Přenos do vlastního chování	Organizátor akcí Průvodce aktivitami Tvůrce programu	Formou hry přejímá informace a nové zkušenosti	Speciálně vybavené středisko v přírodě	Komplexní program složený s jednoduchých eko-her a technik na vnímání a kontakt s přírodou, důraz na atmosféru
Hlubinně ekologická	Emocionální vcítění a identifikace s životem	Vedoucí workshopu, facilitátor, šaman	Silným emocionálním prožitkem zvažuje své vlastní hodnoty	Středisko v přírodě	Workshop složený z rituálů, meditací
Globální	Formování globální odpovědnosti, porozumění problémům současného světa	Facilitátor – hrou navozuje diskusi o zvoleném problému	Diskutuje, promýšlí svá stanoviska, je konfrontován s novými podněty	Škola	Diskusní techniky, simulační hry, hry s rolími, Integrované tematické projekty
K udržitel- nosti	Vést k rozvoji dovedností nezbytných k vlastnímu aktivnímu zapojení do řešení problémů	Rozvíjí týmovou spolupráci studentů Vede k volbě projektu a pomáhá s jeho řešením	Pracuje v týmu Spoluvytváří cíle skupiny včetně kritérií hodnocení Sám a ve skupině rozvíjí své dovednosti řeší zvolený problém	Škola Okolní komunita	Aktivity na rozvoj týmové spolupráce Prostředí školy Projekty řízené samotnými studenty

Porovnanie

- V ČR sa stretávame s elektrickým prístupom k enviromentálnej výchovy, kedy *učitelia obohacujú výuku aktivitami*, ktoré pozbierali na rôznych akciách, bez toho aby boli oboznámení s rozdielnosťami pôvodných kontextov
- prostriedky používané v jednotlivých smeroch enviromentálnej výchovy sú viazané na ich špecifické ciele, postavenie učiteľa a študenta a špecifické prostredie
- v triede, kde je učiteľ ako hlavný zdroj informácií a študenti ako ich príjemcovia, môžu ťažko fungovať projekty závislé na maximálnej samostatnosti študentov
- nepremyslený elektricizmus vedie k nedostatočne premysleným plánom enviromentálnej výchovy, poskladaných náhodným výberom aktivít, s ktorými sa učiteľ niekde zoznámil

Záver

Zaradením enviromentálnej výchovy do prierezových tém Rámcového vzdelávacieho programu, dosiahla enviromentálna výchova v ČR značný úspech.

Jej ďalšiemu rozvoju *bráni nedostatočná oboznámenosť s teóriou*, čo znemožňuje jasnejšie *radenie aktivít do relevantného kontextu*.

Predpokladom vyváženého plánu enviromentálnej výchovy je znalosť teoretických východísk jednotlivých smerov, čo umožňuje ich adekvátne využitie. A toto je úlohou pedagogických fakúlt a vedecko-výskumných stredísk, ktoré pripravujú budúcich učiteľov.

Rozhodujúcu úlohu v šírení metód enviromentálnej výchovy, hrajú strediská ekologickej výchovy, od ktorých preberajú inšpiráciu pedagogické fakulty. To by malo byť postupne nahradené modelom partnerskej spolupráce medzi strediskami a fakultami, v ktorých by pedagogické fakulty prichádzali s novými teoretickými podnetmi a hypotézami a strediská ekologickej výchovy by ich pomáhali overovať v praxi.

Vyššia teoretická pripravenosť absolventov pedagogických fakúlt v oblasti enviromentálnej výchovy by umožňovala zmeniť vzťah medzi školami a strediskami ekologickej výchovy:

-oproti súčasnej praxi, kde strediská ponúkajú hotové programy a školy si ich objednávajú, by školy a strediská mohli spolupracovať na zostavovaní ucelených školských plánov enviromentálnej výchovy, v ktorých by strediská zaisťovala programy tvoriace logickú časť celku.

Dnes je vďaka úsiliu stredísk ekologickej výchovy a učiteľov, enviromentálna výchova v ČR na veľmi dobrej úrovni.

